

Index Paragraphorum.

§. EMPHYTHEUSIS.

Q <small>UÆSTIO</small>	I.	pag. 178
II.	p. 180	
III.	p. 182	
IV.	p. 184	
V.	p. 186	
VI.	p. 187	
VII.	p. 190	
VIII.	p. 191	
IX.	p. 199	
X.	p. 200	
XI.	p. 201	
XII.	p. 202	
XIII.	p. 203	
XIV.	p. 207	
XV.	p. 208	
XVI.	p. 210	
XVII. & XVIII.	p. 212	
XIX.	p. 213	
XX.	p. 214	
XXI. XXII. XXIII.	p. 215	
XXIV.	p. 216	
XXV. & XXVI.	p. 217	
XXVII. & XXVIII.	p. 219	
XXIX.	p. 224	
XXX.	p. 225	
XXXI. & XXXII.	p. 226	
XXXIII. & XXXIV.	p. 227	
XXXV. & XXXVI.	p. 228	
XXXVII. & XXXVIII.	p. 229	
XXXIX. & XL.	p. 230	
XLI.	p. 231	
XLII.	p. 232	
XLIII.	p. 233	
XLIV. & XLV.	p. 235	
XLVI.	p. 236	
XLVII.	p. 237	
XLVIII. XLIX & L.	p. 238	

§. FEUDUM.

Q <small>UÆSTIO</small>	I.	pag. 240
II. & III.	p. 241	
IV. & V.	p. 243	
VI. VII. & VIII.	p. 244	
IX.	p. 246	
X.	p. 249	
XI.	p. 250	
XII. & XIII.	p. 251	
XIV.	p. 252	

QUÆSTIO XV & XVI.

XVII. & XVIII.	pag. 253
XIX. & XX.	p. 254
XXI.	p. 255
XXII.	p. 256
XXIII.	p. 257
XXIV.	p. 258
XXV. & XXVI.	p. 259
XXVII. & XXVIII.	p. 260
XXIX.	p. 261
XXX.	p. 262
XXXI.	p. 263
XXXII.	p. 264
XXXIII.	p. 266
XXXIV.	p. 268
XXXV.	p. 269
XXXVI.	p. 270
XXXVII.	p. 272
XXXVIII. & XXXIX.	p. 273
XL.	p. 274
XLI.	p. 275
XLII.	p. 277
XLIII.	p. 278
XLIV.	p. 280
XLV.	p. 281
XLVI.	p. 282
XLVII. & XLVIII.	p. 284
XLIX.	p. 285
L & LI.	p. 286
LII. LIII. & LIV.	p. 290
LV & LVI.	p. 291
LVII. LVIII & LIX.	p. 292
LX.	p. 293
LXI & LXII.	p. 294
LXIII & LXIV.	p. 295
LXV & LXVI.	p. 296
LXVII. & LXVIII.	p. 297
LXIX. LXX. LXXI & LXXII.	p. 299
LXXIII.	p. 300
LXXIV. & LXXV.	p. 301
LXXVI.	p. 304
LXXVII.	p. 305
LXXVIII.	p. 306
LXXIX.	p. 307
LXXX.	p. 308
LXXXI.	p. 310
LXXXII.	p. 313
LXXXIII. & LXXXIV.	p. 314
LXXXV.	p. 316
LXXXVI. VII & VIII.	p. 317
LXXXIX.	p. 318
XC.	p. 319
XCI.	p. 320
	p. 321

JULII

(1)

JULII CLARI

ALEXANDRINI J. C. ET PHILIPPI II. HISPANIARUM RÉGIS

Supremi Consiliarii, ac Regentis dignissimi,

PRACTICA CIVILIS

Ex Libro Tertio Sententiarum Receptarum.

§. TESTAMENTUM.

CAPITA QUÆSTIONUM.

- Quid sic testamentum, quæst. 1.
- Oportere introducere testam̄tū facio, q. 2.
- Quorū sive genera testam̄tentorū, q. 3.
- Quid differat testam̄tū nuncupativum à testam̄tō in scriptis, q. 4.
- Quo per se possunt testari ad pias causas, q. 5.
- Solemnitates juris civilis, an sint sublate in testam̄tis ad pias causas, q. 6.
- Testam̄tū imperfictum ad pias causas conditum an sufficiat, q. 7.
- Testam̄tū inter liberos conditum, an valeat sine solennitate libris juris civilis, q. 8.
- Et quid si imperfictum ratione voluntatis, q. 9.
- Et si est in sufficiatur, quatenus concernit extraneas personas, q. 10.
- Dispositio, ex imperficto, an habeat locum etiam in testamento nuncupativo, q. 11.
- Et an habeat locum inter quoque liberos, q. 12.
- Et si ex huiusmodi testam̄tū succeedatur, tanquam ex testam̄tū, an a ceteris tanquam ab intestato, q. 13.
- Schedula manu Pariis scripta sine testibus, an valeat inter liberos in ceteris testam̄tis, q. 14.
- Testam̄tū isti nūniū, q. 15.
- Miles an potest decedere pro parte testam̄tū, & pro parte in testam̄tū, q. 16.
- Testam̄tū ceteri quomodo confici debet, q. 17.
- Filius fratris eius an possit testari, q. 18.
- Bannū an possit testari, q. 19.
- Et an possit capere ex testam̄tū, q. 20.
- Condemnatus ad mortem an possit testari, q. 21.
- Deportatus an habeat testam̄tū solitatem, q. 22.
- Condemnatus ad perpetuas carceres an retineat testam̄tū, falacionem, q. 23.
- Filius an possit institui in sua deitate sua, q. 44.
- Testam̄tū præteritio potest in rumpatur, q. 45.
- Classula codicillaris an sufficiat testam̄tū nullum ex casu præteritio, in vī faciūt, q. 46.
- Præteritio filii à matre an reddat ejus testam̄tū nullum, q. 47.
- Præteritio patris à filio an reddat testam̄tū nullum, q. 48.

Jul. Clari Sentent. Pract. Civil. Tom. I.

A

Præ-

Præteritio matris, vel ascendentium per lineam *maternam*
an. annulet testamentum. q. 49.

Præteritio collateralium an vitie testamentum. q. 50.

Præteritio liberti an redditus testamentum nullum. Remissio
scd. q. 51.

Diffoſio aut. ex causa, an ſubſtitutus *testamentum nullum*
ex cauſa præteritorum, vel ex hereditatione. q. 52.

Et an irritetur ſuſtia facta in recerta, &c. q. 53.

Et an omnia in teſtamento contenta præter *inſtitutionem*
ſigilmentari. q. 54.

In teſtamento que perſone teſteſe eſe non poſſunt. q. 55.

Quis teſtum numerus in teſtamento requiratur. q. 56.

Et quid de iure canonico. q. 57.

In teſtamento requiriuntur, quod teſteſe & notarius *fide* roga-
ti. q. 58.

Requiritur in teſtamento, quod teſteſe videant teſtatorem.
q. 59.

Dua perſone an poſſunt ſimil condere teſtamento. q. 60.

Teſtatoris diſpoſitio an ſemper ſervanda ſit. q. 61.

Teſtator an poſſe prohibere deirationem *trebellianica*.
q. 62.

Et quid in filii primi gradus. q. 63.

Teſtator an poſſit remittere ſuſtitutario cautionem de-
mendo, ſraueno, &c. q. 64.

Teſtator an poſſit prohibere, ne teſtamento inſtitueret. q. 65.

Teſtator an poſſit remittere confectionem inventari. q. 66.

Teſtator an poſſit prohibere diſiōnem inter heredes. q. 67.

Teſtator an poſſit concedere legatorio licentiam capienda
legatione propria auctoritate. q. 68.

Teſtator an poſſit privare heredem hereditate. q. 69.

Teſtator an poſſit facere, quod bona ſua non ſuſt *pro legatis*
hypothecari. q. 70.

Teſtator an poſſit diſpōdere de rebus hereditis. q. 71.

Teſtator an poſſit prohibere legiūnam. q. 72.

Teſtator an poſſit prohibere filio alienationem *fide* legi-
me, Remiſſio. q. 73.

Teſtator an poſſit prohibere ius accrefendi. q. 74.

In teſtamento an poſſit celebrari contractus. q. 75.

UANTUM hac teſtamentorum materia p̄c cæteris omnibus utilitate, & ſubtilitate excellat, nemo eſt, qui nelciat. Quotidie enim & in Scholis, & in foro versantur ſuper ultimis defunctorum voluntatibus variae quæſtiones. Harum autem cum jam nos ſuperioribus paragaphis bonam partem abſolverimus, camque p̄fertim, qua ad Subſtitutiones, & Legata pertinet, reſtaſt, ut de ipſis Testamentis, corumque ſolemnitatibus breviter diſcramus.

Q U A E S T I O N E .

S U M M A R I A .

E X C L A R O .

Quid ſit teſtamentum.

Ex Additionibus.

1 Teſtamentum unde appelletur.

2 In Teſtamentis mens poſſimum ſpectanda, & nu. 9.

3 Teſtamentis derivationem cur Grammatici explodant.

4 Grammaticorum ratio diluitur.

5 Notatio duplex, Grammatica, & Logica.

6 Jurisconfili non ſemper ex verbis, ſed plerumque ex re

ipſa notationem vocabuli mutuantur.

7 Nominiſis definitio hoc loco tradiſt, quibus reſumentis

conveniat.

8 Teſtamentum in genere comprebindit codicilium.

9 Cur teſtamentum definiatur voluntatis ſententia.

10 Verba diſpoſitiva, non enuntiativa, ad faciendum teſ-
tamenta idonea.

11 Teſtamentum metu ſacrum an ipſo jure nullum.

12 In teſtamentis liber requiriunt ſtills.

13 Voluntas coacta an, & quatenus voluntas.

14 Vis, & metu libere voluntati repugnat.

15 Protor metu ſacrum non habet ratum.

16 An, & quatenus ultima definiſti voluntas blanditiis
impediantur.17 Teſtamentum in alterius voluntatem non confe-
dum.

18 Conſilium teſtatoris debet eſſe certum.

19 Voluntas ſeu diſpoſitio capitatoria non valeat.

20 Quia voluntas capitatoria dicatur.

Lib. III. §. Teſtam. Quæſt. I.

- 21 Diſpoſitio capitatoria pſicationi ſimiliſ.
- 22 Duo ſe invicem heredes inſtituere poſſunt.
- 23 Iuſta ſententia quomodo accipiatur.
- 24 Hereditis inſtituio caput teſtamenti & nu. *22.
- 25 Quatenus codicilis hereditas deſtr.
- 26 Legatum quatenus voluntatis iuſta ſententia.
- 27 Teſtamentum poſt mortem teſtatoris perfectionem ſuam
accipit & mun. *
- 28 Teſtatoris voluntas uiget ad obiūm.
- 29 Nemo ſibi eam legem dicere potheſt, ut à priori volun-
tate non recedat.
- 30 Varie teſtamentoſi appellaciones.
- 31 Quia in re teſtamentoſi differat à contraſtu.
- 32 Apportionem teſtamentoſi non continetur contractus, &
vice versa.

I P Ro intelligentia in + primis quero Quid ſit Teſtamen-
tum? Relpoſit. (a) teſtamento el (b) volun-
tante exiuit, i.e. f. eod. Tum quia teſtamento non cen-
ſatur, niſi quis de hoc, vel illud fieri velle decernat. Un-
de vulgo dicitur: verba & enuntiativa (quibus id affi-
rat, vel negat) non eff idonea, fixa apta ad facien-
dum teſtamento, fed foliūmodo diſpoſitiva, Duaren.
et d. eti. qui teſt. fac. poſſ. ſub e. quid ſi teſt. Hilliger.
In D. mel. enucleat. lib. 6. c. 4. lit. C. Hinc quoque conclu-
dendum videtur: teſtamentum metu ſacrum, ipſo jure ¹¹
nullum eſt, cum voluntas metu illato excludat intelligatur,
arg. 1. qui teſtamento zo. §. ſi qui teſt. fac. poſſ. i. qui in
alio 6. ſ. ſi de acq. vol. am. heredit. leg. i. Codice de
SS. Eccl. ubi in teſtamento ſi liber fylas, & libera volun-
tas requiratur. Se contrarium veriſimilius eſt: quoniam
in teſtamento metu ſacrum voluntatem teſtatoris adieci-
negari nequit: cum t. coacta voluntas & principium ¹²
ageni a iſt. in eo, qui metu coacta eſt, nec omni-
nino invitus facere dici poſſit, i. ſi patre cogente,
22. ſi de rit. nupt. i. ſi mulier. 21. ſi metu ſ. quod
met. caſt. late, poſt alios Dauth. in d. irat. de teſt. n. 20.
& seq. Hancē communem, & veram eſt ſententiam
teſtator Fachin. 10. controverſ. jur. c. 15. Enī vero pro-
prie voluntas coacta non eſt voluntas: cum non placet li-
bera fit & integrata. Vis t. etenim, & metu libera voluntas
repugnat, i. nihil conſenſi 116. ſi de reg. jur. Ideoque
teſtamentum ita jure prætorio, per in integrum refu-
tationem, reſcindit potest: quia t. prætorum non habet id, ¹³
quod quis meſi compulſus fecit, d. ſi mulier 21. ſi metu &
tot. ſi quod met. caſt. ſi pen. & ult. C. de his, que si meſi
caſt. ſi ſuſt. interpoſitas 13. C. de tranſlat. Hoc eſſit
Spiritum. S. in ore prætorio poſſifile, & voce Dei ab ho-
mine prolatum eſt, afferit Bald. in l. nominatione. n. 5.
C. de appetitione. Paris. conf. 53. n. 48. vol. 4. Boer. de-
cis. 110. n. 1. hofſteſt refreſts Franc. Mag. in tral. de con-
ſer. ult. volunt. lib. 1. tit. 3. n. 12. Diverſum t. autem eſt, ¹⁴
fi quis blanditiis, verbotum, lenocinioſis, & illecebiſis
in deſtincti voluntatē provocet, leg. ult. i. ſi quis ali-
quem iuſſi prohibet. Si quidem eo caſt. libera voluntas
non impeditur, fed tantum incitat & promovet,
d. i. ut ibique Jaf. n. 5. c. eod. & 1. ult. ubi Bart. & Caff.
ff. d. tit. Val. de ſuſſel. creat. lib. 2. ſ. 17. n. 13. & ſeq.
Ale. lib. 2. parv. t. 31. Cepha. conf. 276. n. 41. Gail. lib.
& ſuſſer. 117. n. 4. Niſi forte contrarium ex circumſtantis
apparet: ſi pater novercalib. delinquenti, & inſigra-
bili inductu, contra proprium ſuum funginem, ſuſ
voluntatis iudicium diſcedit, i. non ſi 4. ff. de inoff. teſt.
Petr. Greg. in syntagma. jur. univerſ. lib. 42. c. 2. nu. 6.
Obrech. ſuſſer. 19. de ſuſſel. teſtamento. lib. 51. & ſeq.
Aut riſi ad blanditiis verborum mina, dolus, aliave
fraudulentē machinationes, & violenter perfuſionis
accident, i. ſi perſuaderes 3. ſi de ſeru. corrupt. Matth.
de Affict. decis. 69. n. 7. Dec. conf. 489. n. 22. & 9. Mar.
Soc. jun. conf. 32. num. 5. lib. 4. Reſuſt. d. tral. de
teſt. part. 1. c. 9. n. 67. Mēnoch. lib. 2. de aris. iud. 7.
cent. 4. eaf. 395. n. 43. Tiber. Decan. conf. 65. n. 6. 7. 14.
cum ſeq. lib. 2. & conf. 70. n. 24. lib. 3. Gabr. Rom. lib. 4.
commun. conclus. tit. de teſt. concil. 2. hofſteſt citans
Dauth. dīc. tral. de teſtame. n. 23. HARP.

- (c) Noſtra.) Add. quod teſtamento ex propria ¹⁷
duntaxat voluntate proficiſt, nec in voluntate alterius
conterri debeat, illa inſtituio, 32. ſi de heredit. inſtit.
Quare hoc genus inſtituio hereditum improbarū: Ego
illios heredes inſtituo, quos Titus voluerit: Ejusque ma-
nifesta eſt ratio: quia t. certum eſt debet teſtamentum con-
ſilium, autore Ulpiano in fragm. Inſt. tit. 22. ſi inca-
ra perſona, &c. poindre legitima teſtamento non dicitur,
quod ex alieno arbitrio pendet, dicitur leg. illa inſtituio,
32. in princ. ſi de her. inſt. Unde t. quoque capitatoria ¹⁹

Julii Clari Sententiarum

voluntas, seu dispositio nullius momenti esse creditur, legi *captioria* 70. ff. *eo*. *captioria* illa. C. de *re militi*. Est tamen *captioria* voluntas illa, quae fit *captione alterius hereditatis causa*, veluti: *infirmitate Titum* *parte ex qua me heredem infirmiter*. Vel *nunquam* 52. ff. *de condit.* & *demonstrat*. Et tamen *proprietate* *testamenti non contingerit contradicatur*, nec *appellatione contractus testamentum legi verba contrasse- runt*, *posse*, *scilicet* *significare*. *Duaren*, *ad tit. ff. quicunque* *faciat*, *posse*, *scilicet* *significare* *testamentum ante finem*. *Harpice*.

Q U E S T I O N I I.

SUMMARY

Ex CLARO

² Quo iure introducta fuerit testamenti factio.

Ex Additionibus.

- hamum cura pice ad le retrahant: ita quia captiotoris con-
ficiuntur dispositions, hereditates suas in hanc deferunt,
ut ubiores illiciant. Dauth. d. trad. de tif. n. 56. & seq.

22 Ex quo perspicuum fit: si duo tñ insituerint se invicem ha-
redes mutua affectione duci, non esse captiotoris volun-
tatem ultimam: quoniam tunc nulla est talis condi-
tio, que conferatur ad fecerum aliene voluntatis, d. i.
captiotoris 70. ff. de haren. infit. ibique Duar. in c. 3. circa
n. Covar. in c. cum titl. 13. m. 1. ext. de res. Harpree.

22. (d. Fift.) Id est periecia & sic includit tñ de necessi-
tate institutionem hereditis. Ita per Bar. in l. r. ff. eo. qui
dicit sibi videti durum, quod Jurifcons. necivit definire
testamentum, & quod egeat subtili subauditione illa, &
istud communiter teneri dicit Angel. de Aret. in §. Infit.
eod. qui n. 1. dicit, quod quadruplex est periecio: dicit
ut per eundem Giach.

23 *Jusfa.* Quod tñ iustam sententiam communiter Doct.
interpretantur pro perficie, ut sic hereditis institutione, que
caput testamenti est, includatur §. ante haren 34. Infit.
de leg. Bart. Bz. & alii in l. 1. ff. qui tñ. f. p. poss. Alt
huius interpretationi obstat, quod & codicillus in suo ge-
nere periecius sit, tamet ex paucioribus requisitis conierit,
l. ult. §. ult. C. de codicilliis. Quocirca ut salveretur
hac testamento definitio, & ab omni contrarieitate vindice-
tur, rectius dici poterit, iustam sententiam pro intenta
illibata, omnibusque modis rata, expoundendam esse. Se-
cundum quam significacionem, & interpretationem codi-
cillus iusta sententia non judicatur. Nam tñ cum heredi-
tas codicillus directo dari inueget, sed tantum per fiduci-
commissum, §. fin. Infit. de codicil. 1. 2. Cod. ead.
& de fiduciocommissu deducatur quarta Trebellianica,
tot. tit. ff. & Cod. ad. SC. Treboll. conseqüens est volun-
tatem codicillorum non satis esse ratam, intactam & illi-
batam. Eadem interpretatione removetur etiam, quod
26 de legato vulgo objectatur. Quamvis tñ enim legatum si
voluntatis notitia iusta sententia: non fecus, ac testamento.
§. 1. Infit. de leg. I. verbis legis. 120. ff. de verb. sig-
nif. tot. tit. ff. de l. 1. & sequentiis. Illibata tamen,
intacta, cunctisque modis rata, & firma non est: cum le-
gata patiatur. Falicitas legis detractionem, si universum

1 Recensentur *Auctores*, qui statuant, testamencium iuri
civili ascribendum.

2 *Auctores*, qui concludunt, testamencium quoad originem,
& inventionem jurisgenium; quoad formam vero,
iuri civili esse.

3 *Huius sententiae fundamenta, & rationes.*

4 *Illiad*, quod confirmat, nihil novi, aut proprii tribuit.

5 *Quisque dominus liberam habet de rebus suis disponen-
di facultatem.*

6 *Dispositio per ultimam voluntatem favorabilior dispo-
sitione inter vivos.*

7 *Beneficia iure civili quaslibet quilibet paciendo amitt-
tere posse.*

8 *Facultas testandi nulla conventione amittitur.*

9 *Conjunctio maris, & famina, cui juri ascribatur.*

10 *Jus succendendi ab inuestito esti juris gentium, & na-
turalis.*

11 *Princeps potest tollere, que sunt juris civilis.*

12 *Forma dat esse, & originem ret.*

13 *Forma testandi quatenus debeatur juri civili.*

14 *Beneficia juris civili que.*

15 *Lega ead., & fideicommissa quas actiones parvani.*

16 *Effectus huius questionis, utrum iure civili, an gentium
testamentum sit introductum.*

17 *Unum ius civile tolitur alterum.*

18 *Jura gentium semper immutabilitas.*

19 *Princeps ex plenitude potestatis nequit derogare pri-
uatorum testamenti.*

20 *Princeps sine iusta causa alicui jus quaslibet auferre
non potest.*

21 *Suprema hominum iudicia exiunt habere publice ex-
pedit.*

22 *Liber debet esse stylas ultima voluntatis.*

bonorum legata tuerintur, Instit. de leg. Falcid. & tot.
rit. ff. & C. eo Vafq. de success. creat. in prefat. nu. 26. &
seq. Harprec.

(e) *Dé ex ea, quod quis post mortem suam fieri velit.*)
Addit. te testamentum non nisi post mortem denum testatoris
valere perfecioneumque suam accipere, m. l. qui hereditatem 19. Qui. 1. nem. 27. de aequir. vel omitt. heredit. prop-
terea quod te ejus volumas ulque ad obitum ambulatoria &
revocabilis est, l. qui dicit sterim 4. ff. de admisent. vel
transfer. legat. 1. C. de sacroficii. Eccles. capit. cum
Marth. 6. §. novissimum etenim. ibique gloss. super vers.
non valet de celebrat. misfar. in tantum, ut nemo te eam
fibii legem dicere possit, ut a priori voluntate non rece-
dat, l. s. quis 12. in prae. ff. de legat. 3. Hinc te testamentum
vocatur judicium mortuorum, l. quoniam 15. C. de
testamentis. *U*erba voluntatis, leg. cum his statutis 12. Sicut or-
atio 2. ff. de donat. inter vir. & uxor. supremum & poltemrum
judicium, inter missis 5. C. de relatioz. & sumpt. funer. dicit
leg. quoniam 15. Te leg. omnibus 19. C. de refasm. mor-
tuenti supremum arbitrium, leg. nolumus 20. C. eod. item
ultimum elogium, leg. furius 19. in prae. C. qui refa-
ment. fac. posse. leg. cum his leges 16. C. de Epis.
& clericis. Recifn. prædicto rati. de refasm. part. 1. cap.
l. u. 10. Quin te & hœ illa definitionis verba indicant:
sufficere conensem ejus, qui testamentum condit, at testa-
mentum faciendum: quo nomine a contraria testamen-
tum discernitur. Etenim contractus mutuo duorum con-
sensu confit. l. i. §. 2. & 3. ff. de pat. 1. ff. & no. 32. ff. de re-
redit. At testamentum ab unius consensu pendat, nec in
alienum arbitrium conferatur, leg. 1. ubi Gothoffred.
ff. de legat. 2. leg. fideicommissaria 11. S. quinquaginta 7. ff.
de legat. 3. leg. amur. 7. §. 1. ff. de rebus dubi. leg. non
quod putes, quod hoc queatio sit proflus inutilis,

Lib. III. §. Testam. Quæst. II.

quia immo est (f) maximi effectus. Nam si testamentum est de jure (g) gentium, non poterit Princeps auferre dominium aliqui quesum ex testamento: quod tamen facere posset, (h) si esset de jure civili, ut declaravi supra, lib. 2. §. Principe.

ADDITIONES.

(a) **T**estamenti factio. An testandi facultas à natura sit, vel à lège tributa: adeo ut sine legi permissione non licet hominibus testari, hoc est, in illud tempus debus suis disponere, quo domini esse desierunt, vide Plat. libr. 11. de legibus. Govean.

Huius verisimili, & cerebrioribus DDs, votis recepta
sentientia non advenit, quod si forma dat elic, & origi-
nem rei. Julianus 9. sed si quis in f. ff. ad exhibend. leg. is
is qui, 8. 1. s. ad leg. Falcid. l. com. his 8. in prim. & s. p.
prator. 17. ff. de transactionib. mulier. 13 ff. de vix. signif.
Testamenta autem formata ex dispositione iuri civilis ac-
cipiunt, i. hanc confutissima 21. Cade reb. Promota testam-
enta iuris esse putantur. Nam hinc forma testamento con-
ducendi inter cives Romanos iuri civili debet, una cum suis
beneficiis. 1. i. Ead. 2. 1. 3. 1. 4. 1. 5. 1. 6. 1. 7. 1. 8. 1. 9. 1. 10. 1. 11. 1. 12. 1. 13.

14
15
16

(d) *A jure civili.*) Item quod testamentum origine sit ex jure gentium, licet eius forma sit de jure civili, commune, vide plene pro Hipp., Rimini, in princip. Instit. de iuris, n. 184. ubi retulit Coras, dicentes toto (ut auctor) abberare, qui contra tenent.

(e) *Ubi sequitur.* Hipp.

(f) *Et maximus effectus.*) Adderatorem: quia si affirmetur, testamentum introductum esse iure civili poterit statuto duponi, ut nemo condere res testamentum valcat: cum unum ius civile tollat alterum, arg. l. nihil tam naturalis, p. 3. de reg. iur. Si vero dicatur, iure gentium illud introductum esse: non poterit statuto tolli testamentum: cum iura gentium semper firma permaneant, et iure civili haud tolli queant, s. p. en. Instit. de juri nat. gent. & c. Huic consequtus est, ne quadam $\dagger$ Principem ex plenarijne potestatis privatorum testamenti derogare, aut sua voluntate, ut videtur, non possit.

(e) *Videmus enim, T. C.* Præter hanc + rationem affuntur & alia, quibus ostenduntur, testamento quad signum suum & inventionem juris gentium, quad formam vero & solemnitatem, juris civilis esse.

Primo tamen id, quod confirmat, nihil novi aut proprii tribuere intelligitur. *l. & quia 6. ss. de iuris, c. cum Iuris gentium iunt, a Principe sine iusta causa immutari nequeunt d. s. pen. In*s*tit. de j*ur. nat. gent.* & civ. l. omnes populi, ss. de iustit*e* & i*ure*. Tunc***

ter 13. de sent. & re judic. cum dilecta. 4. de confirmat. iili vel inutili. Jus autem civile eam hereditatem, cuius

flamento defuerit, confirmat, l. legi obvenire, 130. ff. verborum significavit. Ergo jus civile nihil propri tribuit flamento: & consequtente testamento non ex iure civili, sed auctore civili esse hereditatem.

atque inania beneficia conferre. *i. ne avit q. C. de eman-
cipat. lib. maxime t. cum publice expediat, supradictum
hominum judicium exirem habere. i. vel negare s. f. de teſ-
tamen-
tis apertis. i. in iuris. f. in iuris. f. in iuris.*

quemadmodum aperte, & i. 1. in præf. it. si quis omisja easq; refutat. &c. ne & quicquam magis hominib; debatur, quam ut supra ²² se voluntatis, poſquam jam aliud velle non pof- funt, liber sit fylvis. & hincitum, quod incutio non valit.

etiam, hoc in stylus: *scilicet*, quod item non reddit, arbitrium, referente Constantino Imp. in l. 1. C. de Sacra. Eccl. Atque ea de videantur Fernand. Vafsi. lib. 1. contrav. illat. cap. 5. nn. 21. Didac. Covar. lib. 2. nro. 1.

... cap. 5. n. 21. Dicat. Covar. lib. 3. var.
resolut. cap. 6. n. 5. & cap. 9. Pinel. in r. ab. C. de refus. vend.
part. 1. cap. 2. mu. 16. Gall. lib. 2. obser. 58. n. 9. Dec.
conf. 337-347 n. 4. & conf. 557 n. 4. & conf. Ruhn. part. 1. de

A 3 left.
Jul. Clar. Sentent. Pract. Civil. Tom. I.

Julii Clari Sententiarum

et. cap. 4. n. 11. & seqq. Menoch. consil. 20. n. 1. & consil. 321. n. 35. Franc. Mantica lib. 11. de confess. uit. volunt. tit. 12. n. 32. Cephal. consil. 111. nu. 38. & consil. 186. nu. 37. Mich. Graff. lib. 1. recept. sent. §. 1. nu. 8. & Pruckman. in tract. de Regalib. c. 4. memb. 3. effect. 8. ubi plures utramque in partem allegant. sufficiunt quoque poterunt illa, quae de Principiis potestate fuisse annotavit ad prim. tit. Inscript. de ver. divis. n. 95. & cum multis subseq. Harpocratus.

(g) De iure gentium.) Et in testamento facto inter liberos, quod omnis solemnitas iuris civilis, & poenitientia remissa censeatur, sola iuri gentium solemnitas in illa servata, commune vide per Bero in q. 36. n. 5. quod etiam dixi in collecta mea commun. opin. verb. testamentum, n. 42. Giach.

(h) Poffet.) Eruditissimum Ari. Pinel. in 1. part. in rubr. 2. C. de ref. ven. c. 2. corum sententiam explodit, qui dominium iure civili questum facilius per principem admiri posse existimat. Goveanus.

QUÆSTIO III.

S U M M A R I A.

E X C L A R O.

- 1 Quot sint genera Testamentorum.
Ex Additionibus.
- 2 Quæ olim testamenteriorum genera.
- 3 Testamenterium aliud solemnem, aliud minus solemnem.
- 4 Solemne scriptum testamentum quid.
- 5 Solemne nuncupativum testamentum quid.
- 6 Minus solemnem testamentum quid, & quatuorplex.
- 7 Paganum quid.
- 8 Militare testamentum quid.

Quarto, quæ sint genera Testamentorum? Respond. (a) quod multæ possunt enumerari divisiones testamentorum, tam respectu formæ, & solemnitatis in eis requisite, quam privilegiorum: quæ five propter perfornam ejus qui condit testamentum, five ejus qui in testamento heres instituitur, five propter causam, in quam aliquid relinquitur, ipsi testamentis à jure communis concessa sunt. Respectu formæ dicimus, quod aliud est testamentum in scriptis, aliud est testamentum nuncupativum: de quibus infra q. 2. Respectu privilegiorum habes, quod aliud est testamentum conditum ab pias causas, aliud conditum ab profanis, de quibus infra q. 6. & 7. Aliud est testamentum conditum inter liberos, aliud conditum inter extraneos, de quibus infra q. 8. & seqq. Aliud est testamentum militis, aliud testamentum pagani, de quibus infra q. 15. Aliud est testamentum cacci, aliud non cacci, de quo dixi infra q. 17. Solemus etiam dicere, quod aliud est testamentum validum, five solemnem, aliud invalidum, five minus solemnem: de quibus multa dicimus in discursu materie, & maxime q. 89. & seqq.

A D D I T I O N E S.

(a) **M**ultæ possunt enumerari divisiones testamentorum.) Add. de quod ex antiquis illis tribus testamentorum generibus (quorum unum calatis comitis, alterum in procinctu, tertium per es & libram fiebat, de quib. in §. sed ut nihil antiquarioris. 1. Inscript. de ref. ordinand. ibique Theophilus. Vigilus, Myngerus, Borcholt, Heigius, & alii de istis inspiciantur. Aul. Gellius. lib. 15. no. 2. Attic. c. 27. M. Cicero lib. 1. de Orat. & l. 1. de natura Deor. Plutar. in Coriolano. Ulpian. in fragm. Inscript. tit. 20. Coraius lib. 5. Mysellanus. Jur. civ. cap. 12. Connan. lib. 9. Commentar. Jur. civil. cap. 1. n. 4. Petri. Gregorius lib. 42. syn. targmat. Juris univers. capitul. 3. Forecast. Neciomant. Dialog. 14. & Hilliger. in Donello enucleat. lib. 6. cap. 6. ad lit. B.) sublati & absoluti, alia duo Divorum Principum constitutionibus conformata deflexerunt: solemnem scilicet, & minus solemnem. Dominicus Aramura exercit. Justin. 7. th. 4. Obrecht. dispt. 19. de success. testamentar. th. 135. Quoram & illud vel scribitur, & scriptum, vel viva voce nominato herede nuncupatur, & nuncupati-

vum dicitur, §. sed cum paulatim. 3. & §. fin. ibique Doct. de refam. ordinand. heredes palam 21. Degebis qui test. fac. possit. hac consultissima 21. in princ. & §. per nuncupationem, 2. 1. in testamentis 26. & lego iubemus 29. C. de testa. Solemne & scriptum testamentum est, in quo heredis nomen scribitur: quodque septem testimoniis subscriptionibus, & signaculis unicō contextu celebratur: d. §. sed cum paulatim 3. Inscript. de ref. ordinand. Solemne & nuncupativum testamentum est, quo heredes nomen palam, & aperte coram septem testimoniis nuncupatur, & unicō contextu absolutur, d. §. fin. Inscript. d. tit. d. t. hered. qui palam 21. ff. qui test. fac. possit. d. 1. hac consultissima 21. §. 2. & d. 1. iubemus 24. C. de test. Donel. lib. 6. Commentar. de jur. civil. c. 10. Minus & solemne testamentum dicitur, quod certa quidem, at non communi, & confusa iuri testamentarii forma configitur. Hocque vel paginam peribetur, vel militare. Panorum & al. quod fit à paginis, ea forma, qua singulari iure est constituta. D. Obrecht. dispt. 19. thes. 162. ut est testamentum à ruticis, vel à parentibus inter liberos, vel ad pias causas, &c. conjectum: de quibus suis locis copiosius actus sumus. & Medicina & testamentum est quo miles in expeditione constitutus, quo modo de rebus suis disponit, quid de ipsis post mortem suam fieri vellet, l. 1. ff. de ref. milit. l. 3. C. eo initio tit. l. Inscript. de milit. testam. Item adde ad hanc questionem videndum Nicol. Reu. n. in tract. de ref. q. 1. c. 11. & Joh. Dauthium in tract. de ref. n. 119. & seqq. pag. mhi 115. qui varia testamentorum divisiones diligenter recentet. Harpocratus.

Q U E S T I O I V.

S U M M A R I A.

E X C L A R O.

- 1 Quid differat Testamentum nuncupativum à testamento in scriptis.
- 2 Et in testamentum conditum ab eo, qui volebat testari in scriptis non servatis solemnitatibus requisitis, valeat ut nuncupatum.
- 3 Et in testamentum factum per relationem ad aliquam schedulam testibus non lectionem, valeat.
- 4 Et quid si Notarius per errorem apposuerit clausulam, quod non valeat nisi iure codicilli, an sustineatur in eum testamenti.

Ex Additionibus.

- 1 Testamentum nuncupativum unde sic appellatur.
- 2 Nuncupativum testamentum que habeat cum scripto communis, qua item singularia.
- 3 In testamentum nuncupativum testator voluntatem suam testibus revelare cogitur, non item in scripto.
- 4 Si testator plures heredes palam nuncupare voluerit, & quibusdum nuncupatis, proutquam ceteros exprimeret, obnubuerit, an testamentum ejus sicutem ex parte subficit.

Mens & sententia l. iubemus. 29. C. de testam.

- 5 Separatorium separata ratio.
- 6 Separatorium separata ratio.
- 7 An testamentum factum ab eo, qui volebat testari in scriptis, non servatis solemnitatibus requisitis, valeat ut nuncupatum, remisiceat.
- 8 Testamenta duos si reperiuntur, unum publicum, alterum privatum, cuiusdam.
- 9 Nunquid testamentum factum per relationem ad aliquam schedulam testibus non lectionem, subficit, remisiceat.
- 10 Heredes instituio descripta in schedula, quo penes aliquem reperiuntur, an valeat.

Dixi, quod aliud est testamentum conditum in scriptis, aliud nuncupativum. Scire debes, quod testamentum in scriptis est, in quo interveniunt solemnitates requisite in l. hac consultissima. in princ. C. de refam. (a) Nuncupativum autem est illud, quod conficitur per nuncupationem sine scriptis juxta formam, de qua in l. hac consultissima, §. per nuncupationem, & intelligi, quod omne testamentum, in quo non sunt servatae solemnitates posita in d. l. hac consultissima in princ. dicitur nuncupativum, etiam si sit in scripturam

Lib. III. §. Testam. Quæst. IV.

7

turnum, an tale testamentum posset sustineri in vim testamenti. Et hinc inde fuerunt producta multa Confilia illufriū virorum: quia ille testator licet esset rusticus, erat tamen cives, & pecuniosus. Joan. And. in addit. ad Specul. de infruct. edit. §. compendiose. sub. n. 17. in verbo, codicillum referit Pyl. disputata similem quæstionem, ut ibi per cum, & tenet, quod valeat de jure codicillorum tantum, non autem jure testamenti. Idem temnit Paul. de Cafr. in l. nemo potest, n. 4. ff. deleg. 1. & dicit Claud. in ead. l. nemo potest, num. 10. quod ita communiter concluditur. Ego in dicta causa confulin contra communem opinionem, quod in modo debet valere jure testamenti, attento quod appareret illa verba sufficere apposta ex errore, & imperita Notarii: & in terminis allegabam multas decisiones Doct. sed omnia parum profuerunt: nam inde intellixi, quod haec ad intellectu obtinuerat declarari, quod non valeret nisi de jure codicillorum: & male, iudicio meo.

A D D I T I O N E S.

(a) **N**Uncupativum.) Add. quod testamentum nuncupativum inde sit est appellatum, quod testator palam coram septem idoneis testibus ad id nominatim rogatis, nulla alieno acto interposito, heredes nomen, toruante solum voluntate nuncupative, exponat. §. ut. Inscript. de testa. ordinand. l. heredes palam 21. ff. qui test. fac. possit. l. hac consultissima 21. §. per nuncupationem, 2. l. iubemus 29. C. de testam. late Recusifer. in tract. de refam. par. 3. c. 29. n. 2. Ex quo haud obscurè liquet: nuncupativum hoc testamentum non solum cum scripto habere commune, ut septem idonei & rogati testes adhibentur, testatioque uno contextu fiat; sed etiam duo habent singularia: primum, quod fieri possit sine illa scriptura, quia tamen testibus lecta non fuit: Quarto (f) nunquid tale testamentum valeat? Resp. si ageretur de legato, aut alio reliquo particulari, res non haberet magnam difficultatem, quia satis esset, quod appareret de voluntate disponentis relatâ ad illam scripturam, iuxta vulgatam doctrinam Bart. in l. i. sua scripto, l. ff. de cond. & demonst. 3. Sed (e) pone: Aliquis scripsit manu sua, vel etiam scribi fecit ab alto suam ultimam voluntatem: deinde coram septem testibus: dixit illud esse suum testamentum, & quod ita disponebat de bonis suis, ut legebatur in ipsa scriptura, quia tamen testibus lecta non fuit: Quarto (f) nunquid tale testamentum valeat? Resp. si ageretur de legato, aut alio reliquo particulari, res non haberet magnam difficultatem, quia satis esset, quod appareret de voluntate disponentis relatâ ad illam scripturam, iuxta vulgatam doctrinam Bart. in l. i. sua scripto, l. ff. de cond. & demonst. 3. Sed major est difficultas (g) in initiatione hereditis universalis. Quia non videtur posse valere, ut testamentum in scriptis, ex quo non sunt servatae solemnitates subscriptionum, & sigillorum. Non videtur etiam posse valere, ut nuncupativum, ex quo testator voluntatem suam testibus non manifestavit, prout requiratur in d. §. per nuncupationem. Contraria tamen (b) tenenda est, quod scilicet valeat in vim testamenti nuncupativi. Satis enim videtur testator suam voluntatem testibus manifestasse, scilicet implicite, per relationem ad illam schedulam, sine scripturam. Ita tenet Alexan. consil. 177. n. 6. lib. 2. Et hanc esse magis communem opiniatur, attellus Bellio. consil. 85. n. 11. & dixi infra. q. 36. verific. sed quid si testator (i) Confuso taliter, quod testator faciat per Notarium, à tergo ipsius schedula, vel scriptura clausula apponi tempore, & nomina testium, & rogatum, ne posita contingat dubitari circa identitatem scripturæ. Et ita observavit Illust. D. Vicecomes Senator, cuius testamentum in hac forma confectum, fuit superius membris apertum in Senatu.

Non omittam hoc loco unam questionem, quæ proximis annis contigit in quoddam oppido hujus Domini. Quidam testator vocato Notario, & septem testibus in modum condidit testamenti solemnites, fecit legata, instituit heredem universalis, cum ore proprio nominando &c. deinde Notarius imperitus forte volens apponere clausulam codicillarem, scriptit in hac verba: Quod quidem testamentum quidem facere coepit: sed non perfect: id est, voluntatem totam non nuncupavit. At in d. l. iubemus 29. C. de refam. propriepe quidam haereses manent: quoniam testator testamentum per scripturam perfecterat, & omnes, quos voluit esse heredes, scripsi-

A 4 rat,

rat: sed non omnium heredum nomina proprio chirographo subnotaverat aut nuncupaverat: & sic recte Imperator censet, † non totum testamentum per hoc infirmari: sed eos duxtare heredes, qui subnotati, aut nuncupati non sunt, ab hereditate repelliri. Ita bene explicat Nicolaus Reusner, d. trac. de testam. par. 3. c. 29. n. 25. Harpoc.

(b) Redatum. Quando due † scriptura testamenti reperiuntur, una publica & authentica, altera vero privata, & protocollum eorum reperiuntur, cui sit standum? vide per Cœphal. confil. 238. Giach.

(c) Sed quaro? De hac questione (an testamentum conditum ab eo, qui volebat testari in scriptis, non servata solemnitatibus requisitus, valeat, ut nuncupativum) omnino videtur fuit Fernand. Vafquius in tract. de success. lib. 2. §. 2. n. 11. & seq. cumque referens Jac. Menoch. in tract. de presumpt. lib. 4. par. 2. presumpt. 2. num. 14. & seq. ubi tres causas accurate distinguunt & declarat Harpoc.

(d) Tale testamentum. Vide de hac questione Thom. Gram. decis. 62. n. 24. & 25. Affl. dec. 143. Soc. conf. 175. vol. 2. Cœphal. conf. 99. n. 16. vol. 1. Jaf. in l. 1. hac conf. 143. & per nuncupacionem C. de test. Govorean.

8 (e) Sed pone, alij quis scriptis. &c. Addit. de ita que-
stione (an testamentum factum per relationem, ad aliquam schedulam, testibus non lectam, subsufficiat) diversi-
mode sententes Vigilius n. 2. & Myrsing. n. 3. in §. utr.
Instit. de test. ordinand. Dn. collegauit Bocerum class. 3.
disput. 2. thef. 48. edit. 2. Arumentum Exercit. 7. lib. 8. th.
Reusn. d. cap. 29. n. 18. & 27. Hartmannus Pistor. lib.
1. quib. jur. q. 1. n. 10. Mafcar. in tract. de probatioib. vol.
3. conclu. 1332. n. 73. Calcan. confil. 90. n. 5. Gozad. conf.
3. n. 16. Parfi. conf. 1. m. 26. vol. 3. Covar. in q. cum tibi n. 5.
de testam. Alciat. conf. 126. n. 1. & 2. lib. 9. Graffius
lib. 1. receptor. sint. §. institutio. q. 16. numero 3.
Mantic. de coniectur. ultimor. volunt. lib. 4. tit. 3.
n. 11. Ant. Gab. lib. 4. commun. consol. tit. de testam. conc.
11. num. 4. Boer. decis. 245. Thadeum Pisonem libr. 2.
varior. resolut. c. 2. n. 2. & altos plures, ab his designatos
Harpoc.

(f) Nunquid tale testamentum valeat? Quod valeat de generali confutidine, dixi in fin. meis sing. 280. ut ibi. Giach.

(g) In institutione. Quid si testator dixit, infinito illum, quius nomen est. descriptum † in quadam mea schedula, quam depositus pene Guardianum observantie B. Francisc. etiam, an valeat? quod sic: unde per Ang. de Aret. in §. 1. n. 6. Instit. de testam. ubi Additio. Andr. Gall. post alios dixit, quod si testator gravaverit heredem dare illud, quod si testator relinqueret locis p̄is, fuit unicus facultas relinquenti tujuſmodi locis p̄is at fui libitum. Et ita communiter intelligitur dispositio illius legis.

Sed quia illa lex loquitur per verbum, unusquisque, 2
fuit dubitatum, nunquid etiam illi, qui alias erant in-
habiles ad testandum, censeretur habilitati, ut possent
testari ad pias causas? & aliqui dicebant, quod hic, ut
illa lex aliquid operaretur. Sed retenio, quod ante
illam legem non licet relinquerre, locis p̄is, fatis
videtur operari dispositio illius legis, etiam in his,
qui erant habiles: & ideo tenendum est, quod in-
habiles ad testandum non consentier per illam legem
habilitati ad testandum ad pias causas, sed solummo-
do concepia facultas habilibus, ut possent relinquerre
Collegis, & locis p̄is. Et ita temist gl. in d. l. 1. in
verb. Habeat, & est communis opinio ut dicit Jaf. ibi
n. 11. & seq. in leit. Papien.

Hinc (b) inferatur, quod pupillus, qui de jure com-
muni testari non potest, etiamque pubertati proximus sit,
neque etiam ad pias causas testari poterit. Ita tenet
Bart. in d. l. 1. n. 18. C. de Sacrof. Ecl. & ita tenent
communiter Doctores omnes, ut dicit Besse in repet.
d. l. 1. n. 92. & seq. ita etiam communiter teneri at-
testatur Abb. in rub. de testam. n. 9. in fin. Hanc etiam
dicit eis communem opin. Alex. conf. 182. post n. 2.
lib. 5. Barbat. conf. 58. libr. 1. Guliel. de Bened. in
1. part. 2. c. 4. q. 12. & 13. Govean.

(i) Contra ratiōnē. Et certe de testamento, in quo des-
cripti sint sepm̄ testes, quando confat per publicum in-
strumentum, quod tale testamentum legitime probatur, com-
munem vide per Soc. in conf. 229. col. 3. & vide per Boer.
decis. 14. in 2. dub. n. 16. qui sub n. 20. dat cautelem. Et
de hoc dixi etiam in collecti. mea commun. opin. in verb.
testamentum, n. 4. Giach.

QUESTIO V.

SUMMARIA.

EX CLARIO.

- 1 Ad pias causas unusquisque testari potest.
- 2 Et quid si alias sit inhabilis ad testandum.
- 3 Et quid in pupillo.
- 4 Et quid in prodigo.
- 5 Et quid in furioso.
- 6 Et quid in dannato ad mortem.
- 7 Et quid in filiosam.
- 8 Et quid si velit testari de bonis adventitiis, in quibus acquiritur p̄ari usfructus.

ADDITIONES.

LIB. III. §. TESTAM. QUEST. V.

9

nu. 16. C. de sacrof. Ecl. & est communis opin. ut di-
xit Gratius conf. 30. n. 33. lib. 2. Subest enim in furio-
so idem defectus intellectus, ac voluntatis, qui in
pupillo, quem defectum, ut dixi, lex favore pia
causa non supplet.

6 Quero, quid (e) in dannato ad mortem, an possit
testari ad pias causas? Respon. quod non. Ita tenet
Bart. in repet. d. l. n. 6. C. de sacrof. Ecl. & ita commu-
niter tenetur, ut dicit Abb. in rub. de testam. post n.
11. verbi. De dannato. Hanc etiam dicit eis commu-
nem (f) opin. Alexand. in alleg. conf. 182. post n. 5. Est
enim per sententiam condemnationis efflusus feru-
poena, & sic amittit libertatem, & bona. Quod ta-
men intellige, ut dixi infra, q. 21.

Sed et nūquid (g) filius testam, qui & p̄ies aliae
est (h) inhabilis ad testandum, ut dixi in q. 18. potest
(i) testamentum condere ad pias causas? Respon. in hoc
articulo varie fuerunt opin. Doctorum, de quibus
per Scribentes in l. finium. C. de test. Carterum, omnis
dipositionibus, magis communis opin. est, quod
politus testari ad pias causas, ut dicit Alex. in d. l. n. 11.
ex falso. 43. in pr. roga D. ff. de vulg. & papili. suspir.
Illiad. inquam, non oblit, quandoquidem † prodigia-
tas resipicit potius bonus mores, quo vocant civiles, &
non naturales: quantum in prodigo nullus turpitudine, que
peccatum concernat, versatur. Sed & † regulis illa de
non abutendo bonis suis procedit, si nullum prorsus com-
modum est in illis sit perceptus, veluti si quis pecuni-
as in mare projicere velit: ex quo abusa nullum cunctum
accedit emolumen: focus vero est, si quis in re sua abu-
tendo alteri accommodet: in quo nūquid incommodi
Reipub. affectat: qua tamēt pecunias hoc modo alteri
largius sit: nihilominus tamen ea in Republica permane-
nit, argumento. sed & lego 25. §. conf. 11. ff. de
her. pert. R. conf. d. cap. 11. n. 28. & seqq. Harpoc.

(d) Sed an furiosus ad pias causas resipicit? 8
Resipicit furiosus ad pias causas resipicit? 8
tari non potest, haec etiam reddi solet ratio: quia legata pia
licet regulariter non regulantur iure positivo; regulantur
tamen iure naturae, & gentium, & c. cum s. 10.
C. relat. 11. de test. Sed testamentum a furio-
so factum peccat in iure naturali, & quia in eo defi-
cit voluntas: cum furiosi nulla sit voluntas, i. furio-
si 40. ff. de reg. iur. Ergo deficit voluntas, & sic sub-
stantiale, deficit quoque cautum ab ea: cum † testa-
mentum, & i. ff. qui testam. fac. pos. n. 3. & in §. finium. n. 6.
Instit. de testam. milit.

8 Que quid op. indistincte procedit, † sive huiusmodi
filius, velit ad pias causas testari de bonis admis-
tationibus patri, non queritur usfructus, sive etiam
de illis in quib. patri usfructus acquiritur. Et ita
hanc etiam communem sententiam attestatur Bar-
ver. inst. qui testam. fac. pos. n. 3. & in §. finium. n. 6.
Instit. de testam. milit.

9 Unum tamen nota in hoc proposito, † quod si filius
sum, in huiusmodi testamento condito ad pias causas
faciat aliqua legata aliis personis, talia legata nihil
valent, non tamen accredit ipsi p̄ie causa, sed va-
duant ad venientes ab intestato. Ita dicit Bald. in d. l.
finium, in fin. & in hoc nūquid discordat, ut dicit Jaf. in
d. l. ex imperf. pos. n. 10. ver. Secundo pro ista. Gul.
de Bened. in l. part. repet. cap. Raynou. fol. 154. post n.
69. Quod pondera contra ea, quae dixi infra qu. seq.
vers. sed quo.

ADDITIONES.

(a) Oct. pili. Sed pone, quedam testatrix legavit cuim
affini sue. An tale legatum dicatur pium? Vide per
Cœphal. in conf. 216, ubi etiam multa ponit, quando ali-
quid dicatur reliquo ad pias causas, & que concurrent
debent ac hoc ut illud legitimatum dicatur pium, ibi collige-
re potes: hic non transcribo. Giach.

(b) Hinc inferitur quod pupillus &c. Sane † de pu-
pillo pubertati proximo, dolique capace, senior, recep-
torique videtur esse sententia eorum, qui existimant, il-
lum ut statuto, ita & principis privilegio habilitari posse
ad testamentum faciendum, praesertim ad pias causas:
propterea quod tunc numerus eratis magis in solemnita-
tis civilis, quam ratione naturalis. Bartol. in l. 1. quae-
ramus, 4. n. 6. ff. qui testam. fac. pos. Angel. & Alexand.
in l. alt. C. de test. milit. Jaf. in l. 1. referita. 7. n. 11. C. de
precib. Imp. offer. Andi. Sicul. conf. 149. col. 9. lib. 1. Decius
in l. pupillum. 111. n. 6. ff. de reg. iur. ibique Cagn. n. 11.
Hofst. in c. scissitars. 13. de rescrips. Reusn. in
th. de test. p. 2. c. 5. n. 34. & seqq. Harpoc.

(c) Prodigus.) Haec addendum sit, quod † non solum
pubertati proxima, de quo jam dictum, sed etiam pror-
digio testamenti factio statuto, vel lege municipalis conci-
di potest: eo quod in eo magis sit civilis, quam naturalis
testamentum faciendo propositio, hoc est, non quia produ-
ctus furiosus & infans, & nimis personae mente ac in-
tellectu omnino caret: sed quia bonis ci. a Protoro inter-
dictum sit, quo generaliter intendit simus quoque potestas
testari ad pias causas? Respon. quod non. Ita tenet
Bart. in repet. d. l. n. 6. C. de sacrof. Ecl. & ita commu-
niter tenetur, ut dicit Abb. in rub. de testam. post n.
11. verbi. De dannato. Hanc etiam dicit eis commu-
nem (f) opin. Alexand. in alleg. conf. 182. post n. 5. Est
enim per sententiam condemnationis efflusus feru-
poena, & sic amittit libertatem, & bona. Quod ta-
men intellige, ut dixi infra, q. 21.

7 (e) Sed et nūquid (g) filius testam, qui & p̄ies aliae
est (h) inhabilis ad testandum, ut dixi in q. 18. potest
(i) testamentum condere ad pias causas? Respon. in hoc
articulo varie fuerunt opin. Doctorum, de quibus
per Scribentes in l. finium. C. de test. Carterum, omnis
dipositionibus, magis communis opin. est, quod
politus testari ad pias causas, ut dicit Alex. in d. l. n. 11.
ex falso. 43. in pr. roga D. ff. de vulg. & papili. suspir.
Illiad. inquam, non oblit, quandoquidem † prodigia-
tas resipicit potius bonus mores, quo vocant civiles, &
non naturales: quantum in prodigo nullus turpitudine, que
peccatum concernat, versatur. Sed & † regulis illa de
non abutendo bonis suis procedit, si nullum prorsus com-
modum est in illis sit perceptus, veluti si quis pecuni-
as in mare projicere velit: ex quo abusa nullum cunctum
accedit emolumen: focus vero est, si quis in re sua abu-
tendo alteri accommodet: in quo nūquid incommodi
Reipub. affectat: qua tamēt pecunias hoc modo alteri
largius sit: nihilominus tamen ea in Republica permane-
nit, argumento. sed & lego 25. §. conf. 11. ff. de
her. pert. R. conf. d. cap. 11. n. 28. & seqq. Harpoc.

(d) Sed an furiosus ad pias causas resipicit? 8
Resipicit furiosus ad pias causas resipicit? 8
tari non potest, haec etiam reddi solet ratio: quia legata pia
licet regulariter non regulantur iure positivo; regulantur
tamen iure naturae, & gentium, & c. cum s. 10.
C. relat. 11. de test. Sed testamentum a furio-
so factum peccat in iure naturali, & quia in eo defi-
cit voluntas: cum furiosi nulla sit voluntas, i. furio-
si 40. ff. de reg. iur. Ergo deficit voluntas, & sic sub-
stantiale, deficit quoque cautum ab ea: cum † testa-
mentum, & i. ff. qui testam. fac. pos. n. 3. & in §. finium. n. 6.
Instit. de testam. milit.

8 Que quid op. indistincte procedit, † sive huiusmodi
filius, velit ad pias causas testari de bonis admis-
tationibus patri, non queritur usfructus, sive etiam
de illis in quib. patri usfructus acquiritur. Et ita
hanc etiam communem sententiam attestatur Bar-
ver. inst. qui testam. fac. pos. n. 3. & in §. finium. n. 6.
Instit. de testam. milit.

9 Unum tamen nota in hoc proposito, † quod si filius
sum, in huiusmodi testamento condito ad pias causas
faciat aliqua legata aliis personis, talia legata nihil
valent, non tamen accredit ipsi p̄ie causa, sed va-
duant ad venientes ab intestato. Ita dicit Bald. in d. l.
finium, in fin. & in hoc nūquid discordat, ut dicit Jaf. in
d. l. ex imperf. pos. n. 10. ver. Secundo pro ista. Gul.
de Bened. in l. part. repet. cap. Raynou. fol. 154. post n.
69. Quod pondera contra ea, quae dixi infra qu. seq.
vers. sed quo.

(e) In dannato ad mortem? Quod † dannatus ad mor-
tem testari non possit ad pias causas, præter Doct. hic alle-
gatos, affirmant quoque Bald. Cœph. Fulgoius. Aret. in
l. ejus, qui 8. §. 1. #. qui test. fac. pos. Covar. in fin. &
de testam. p. 3. n. 27. Capta concil. 102. n. 106. Graffius d. §.
testam. p. 26. n. 5. Peregr. de iure test. lib. 3. tit. 2.
n. 3. Farin. de var. ac discr. questionibus q. 102. in spec.
2. n. 11. hosque citans Piffo d. lib. 1. var. resol. c. 3. n. 5.
eaque de re iustus, Deo proprio, dicturi sumus infra q.
21. Harpoc.

(f) Commun. opin. Alex.) Fallit Author hic, quoniam
Alex. non attestatur hoc, sed solum refut argum. quo Bal-
latus, et tamēt vera, & com. opin. illa Giach.

(g) Filius familius.) Sed an filius familius possit testari
ad pias causas, redi patri, vel filii? Quod non, vide per Cœph. ejus conf. 256, ubi plene consultus
responder, atque contraria dicitur. Giach.

(h) Inabilitas ad testandum.) Fallit ut in testamento
sit appensa clausula codicillaris, vel ut valeat tanquam
donatio causa mortis, vel cujusque ultime voluntatis:
tunc enim testamento fulminebit in vim donationis causa
mortis: ut per Jafon. & Curt. jun. in l. hac confi-
tissima. §. ex imperfecto. C. de test. Guiot.

(i) Poterit testamento conferre ad pias causas.) Ratio
† huius receptiōis opinionis hac affligari potest: quia
testamento ad pias causas est res spiritualis, quia juris
civilis dispositioni non subficiet, d. c. testam. 11. ibi, non
seruam leges, de test. c. 1. #. qui testam. fac. pos. Angel. & Alexand.
in l. alt. C. de test. milit. Jaf. in l. 1. referita. 7. n. 11. C. de
precib. Imp. offer. Andi. Sicul. conf. 149. col. 9. lib. 1. Decius
in l. pupillum. 111. n. 6. ff. de reg. iur. ibique Cagn. n. 11.
Hofst. in c. scissitars. 13. de rescrips. Reusn. in
th. de test. p. 2. c. 5. n. 34. & seqq. Harpoc.

ibidem, verb. *Judicare*, significat, & arguit cap. 1. in *principio*.
de *probabilitate*, *feud.* at*ter* per *Frideric.* lib. 2. tit. 55. *feudor.*
Hancē rem post alios, quos recitant, latifimē utramque in partem persequuntur Thadeus Piso d. lib. 1. cap.
6. nū. 13. & Andr. Tiraq. in *trat̄*, de *privilegiis pia causarum*.
& priviliegiis, 78. ubi circa finem hanc opinionem & communī & equiorum esse pronuntiat. HARP.

QUESTIO VI.

SUMMARIUM.

EX CLARO.

- * Solemnitates juris civilis an sint sublata in testamento ad pias causas.
  - 2 Et an sufficiunt duo testes.
  - 3 Et an requiratur, quod testes sibi rogati.
  - 4 Et an mulier possit esse testis in testamento.
  - 5 Et an valeat dispositio captatoria ad pias causas.
  - 6 Et quid si testator similes dicat, committit dispositio Titii omnia bona mea.
  - 7 Et an testamento meo conditū ad pias causas valeat.
  - 8 Et an in testamento ad pias causas requiratur, quod filius aliquid relinquat titulus influentis.
  - 9 Et an huiusmodi testamenta sive sine antea etiam quod legata laicis faciat.
- Ex Additōnibus.
- * Num per dispositionem i. l. C. de sacrof. Eccl. omnis solemnitas juris civilis in testamento ad pias causas sublata censeatur.
  - 2 Iuri canonico, si de causis piis agatur, in iure quo foro standum.
  - 3 In reliktis ad pias causas duo sufficiunt testes.
  - 4 Piz causa que dicuntur.
  - 5 Testamentum factum coram parochio, & duobus testibus valer.
  - Idem coram judece, & inter liberos. ibid.
  - 5 In testamento ad pias causas cur rogatus testis non requiriatur.
  - 6 Mens, & intellectus c. relatum, 11. de testam.
  - 7 Au[m] mulier possit esse testis in testamento ad pias causas.
  - 8 Femina in causa etiam criminalibus a testimonio non repellitur.
  - 9 Nunquid dies femina in testamento ad pias causas sufficiet, remissio.
  - 10 Dispositio testatoris captatoria valeat in reliktis ad pias causas.
  - 11 Libertas piz causa conferit.
  - * 11 Testamentum loquenter per verba, non & sic, tantum an valeat.
  - 12 Favore piz causa testamento nunc conditum valeat.
  - 13 In dispositiōibus ad pias causas attenduntur ius divitiae, vel genitium.

Fuit etiam + dubitatum, ex quo text. in d.l. 1. C. de sacrof. Eccl. concedit, quod liberē possit relinquere Collegios & locis piis. Nunquid per dispositionem illius legis conseruantur in testamento ad pias causas solemnitates omnes solemnitates juris civilis? Respon. quod non. Ita tenet gl. in d.l. 1. in verb. *cavas*, & est communis opin. ut dicit. Jaf. in *ad leg. 1. in lectura Padua.* n. 22. Besset. in *repet. d.l. 33.* Hanc etiam opin. gl. dicit communiter teneri Bart. in *leit. d.l. 1. in ultimis verbis*, huc ipso postea in *repet.* teneat contrarium. Non enim (1) est verisimile, quod Imperator unico verbo incidente dicto voluerit tollere omnes solemnitates a jure introductas. Est autem in se vera illa conclusio, quod in testamento ad pias causas non requiruntur solemnitates juris positivi, sed sufficiunt solemnitates, juris gentium: & ita dicunt communiter Doctores, ut et Cornell. *conf. 307. in littera B. libro tertio.* Ita enim statutum est per Sacros Canones in cap. *cum ejes.* & cap. *relatum d.l. 1. de testam.* quorum

dispositio servanda est, non solum in terris Ecclesiæ, sed etiam in foro Cœsariorum, ut elix infra quæst. 57. versic. Quæ quidem.

Hinc inferitur, quod licet + regulariter de jure communi requiratur in testamento numerus septem testium, ut dixi infra q. 56. tamen in (b) reliktis ad pias causas sufficiunt duo (c) testes. Ita (d) dicit Bart. in d.l. 1. n. 75. C. de sacrof. Eccl. & est communis opinio, ut testator Alex. in *l. si ebris amis.* post. n. 5. vers. & *tale reliktum.* C. de pacis, & conf. 131. n. 2. libr. 7. que quidem est servanda tam in foro seculari, quam in foro Ecclesiastico, prout etiam committere obseruantur, teste Jo. And. in *dicit. cum omnes.* quem refert Imola, ibi. n. 12. in fl.

Secundo inferitur, quod + licet regulariter testes, in testamento adhibiti, debent esse rogati, ut dixi infra q. 58. tamen in (e) testamento ad pias causas non requiruntur, quod testes (f) sint rogati. Ita dicit Bart. in d.l. 1. n. 76. & est communis opin. ut dicit Rom. in *repet.* Aut. similiter C. ad 1. Falcid. Alexand. in d. conf. 131. n. 2. libr. 7. Corn. conf. 149. in *littera B. l. 2.* & conf. 215. in *littera R. eod. volum.* uti dicit, quod plures Doctores, & majoris auctoritatis, tenent hanc partem, & conf. 307. in *littera U. l. 3.* & conf. 259. in *littera E. l. 4.* & in *Aub.* quod sine, n. 8. C. de testam. Socin. in *reg. 240.* in verb. *Testes.* quem refert Boer. decis. 34. num. 5. licet revera ille liber Regularum falso tributarum Soc. ut ex ipsius ore habuisse refutatur Socin. jun. ejus nepos, conf. 24. post n. 4. lib. 3. Gilnel. de Bened. in *1. parte repet.* c. Raymunt. fol. 154. n. 58. Paver. in §. sed hac quidem, n. 34. *inst. de testa.* & dicit Besset. in *repet. d.l. 1.* quod hanc est communis sententia Legiflatum, & Canonist. licet hanc opin. de stricto jure non translat fine difficultate: tamen ex quo communiter ita obseruantur, teste Abb. in *d. cap. relatum.* el. 1. post numer. 3. de *testa.* non esset ab ea confundendo, aut judicando recedendum.

Tertio inferitur, quod licet + regulariter mulier non possit esse testis in testamento, ut dixi infra q. 55. vers. *fitas tamen,* nihilominus in (g) testamento ad pias causas mulier potest adhiberi in testem. Ita dicit Bald. in *lectura l. 1. n. 9.* C. de sacrof. Eccl. & hæc opin. communiter tenetur, ut ait Gilnel. de Bened. in d. c. Raymunt. in *1. part. fol. 154. n. 65.* Quam etiam dicit esse communis Rom. in *repet. d. Aub. similiter.* in 16. speciali piz cause, circa ultimas voluntates: quem refert Alex. *conf. 302.* n. 6. lib. 7. Crott. in *trat̄ de testib.* n. 8. Baver. in §. *testes.* n. 11. & seq. *Inst. de testam.* Bello. conf. 13. post n. 8.

Quarto inferitur, quod licet ultima + voluntas captatoria, scilicet, que pendet ex alieno arbitrio, vel in alterius arbitrio confertur, regulariter non valeat, ut dixi supra §. *legatum*, nihilominus in reliktis ad (h) pias causas voluntis dispositio testatoris captatoria. Ita dicit Bart. in *repet. d.l. 1. n. 64.* & est communis opin. ut dicit Albas. *conf. 32. n. 3. lib. 2.* A. *lxv. conf. 14. n. 7. lib. 1.* quod consilium est ferre per eadē verba editū sub nomine Socini, inter consilia ipsius Socini. in *l. volum. consil. 53.* Hanc etiam dicunt esse communem opinionem Scribentes in *l. captatoria.* C. de test. milit. & in specie Dec. n. 18. & 20. & Iaf. n. 12. quem refert Parisi. conf. 83. n. 29. lib. 2. & conf. 45. n. 13. lib. 3. & conf. 89. n. 44. *cod. vol.* Idem dicit Jafon. conf. 110. n. 3. lib. 1. Gilnel. de Bened. in *1. parte repet. d.c. Raymunt. fol. 139. post n. 8. vers. tertio fallit.* Cum enim hæc sit timpera prohibito iurius civilis, ne scilicet ultima voluntates in alienum arbitrium conferantur, non impedit, quoniam ea non obstante valeant reliqua ad pias causas. Et hoc est magis communis opin. Canon. ut dicit Soc. *conf. 49. n. 10. lib. 1.*

Quoniam fortius, etiam si non appearat expressio testatoris voluntis testari ad pias causas, sed similiiter testator dicat, committit dispositio Titii omnia bona mea, licet videatur dicendum, quod tale testamen-

Lib. III. §. Testam. Quæst. VI.

II

tamentum tanquam captatorium non deberet sustineri, tamen favore pia causa valet, perinde ac si testatus fuisset expelle ad pias causas. Est causus mirabilis in c. cum tibi de testam. secundum lecturam Innoc. quae communiter tenetur per Legistas, & Canon. ut dicit Abb. ibi. n. 4. quem refert Cornell. conf. 156. in *littera D. lib. 1. & conf. 302. in littera C. lib. 4.* Et per hujusmodi verba censetur institutio hæres ille, in cuius dispositio ne ipsa ultima voluntas committitur, & intelligitur gravatus, ut ipsa bona distribuatur ad pias causas, secundum Innoc. in *cod. c. cum tibi.* qui in hoc communiter tenetur, ut pariter dicit Imola, ibi. post n. 16. vers. sed alii.

Quinto inferitur, + quod licet testamentum nutu (i) conditum, regulariter non valeat nihilominus favore (k) pia causa valet testamentum nutu conditum. Ita dicit gl. in d. 1. c. cum ibi, in gl. magna, & ita communiter tenetur, ut dicit Corn. in *l. Iudicium.* n. 26. C. de test. Hanc etiam esse communis opin. attestatur Alex. in d. *Iudicium.* n. 3. Aret. in *l. si eo.* qui, in *l. ff. de testa.* Baver. *bullet. de testis.* in *pr. n. 67.* & seq. Rimul. in d. *Iudicium.* col. 1. ver. *Item ibi.* 4. HAR.

Sexto inferitur, quod licet de jure + communiter requiratur, quod legitima relinquatur filii jure, & titulo, institutionis, alias testamentum est nullum, ut dixi infra quæst. 38. tamen in testamento condito ad pias causas non requiruntur, quod aliquid relinquatur tit. institutionis. Ita dicit Bart. in d. l. 1. n. 63. C. de sacrof. Eccl. cuius opin. est per Doctores communiter apprograta, ut dicit Alexander in *l. inter cetera, in princ.* n. 4. ff. de *libr.* & *posthum.* quem refert Jaf. conf. 194. col. ff. lib. 2. ita etiam communiter tenetur attestatur Mathesil. quem refert Natta in d. *s. ex imperfetto.* post num. 114. vers. 2. adduct. Hoc enim, quod aliquid relinquatur filio titulo institutionis, est mera fictionis à jure civili introducta, qua secundum conclusionem superius factam in testamento ad pias causas non attenditur.

7 Sed quarto: Tu vides, + quod testamentum minus solemnis, in quo sit instituta pia causa, valet favore pia causa, nunquid sufficiunt hujusmodi testamentum, non solum quod initiatione factam de ipsa pia causa, sed etiam quod legata ad non pias causas, laicis in codem testamento reliqua? Respon. quod sic.

Ita dicit Salic. in *Aub. Cajan. n. 7. C. de sacrof. Eccl.* & hanc conclusionem dicit esse communiter approbatum Croit. in *repet. l. re conjuncti.* n. 160. ff. de leg. Hanc etiam esse communis opin. dicit Gilnel. de Benedict. in *l. parte repet. d. c. Raymunt. fol. 154. n. 69.* & dicit Jafon in *l. bac. consilidat.* §. *ex imperfecto.* n. 10. C. de testa. quod ab ista sententia non inventur ait quem discrepar, quem refert Curt. jun. in *cod. §. ex imperfecto.* n. 10. & seq. Ex quo enim convallidatur institutio, que est capit ipsius testamenti, consequenter & ceterae partes testamenti sufficiunt, postquam non reperiatur contrarium iure dictum, contra hoc tamen facere videntur ea, quae dixi sup. q. 5. vers. *Unum tandem.* sed ibi defectus erat in potestate testatoris, cui lex non permittit testari, nisi ad pias causas: hic vero est defectus solemnitatis. Quicquid sit, hæc conclusio, mili non nunquam placuit, quia de facili est patrata via fraudi, & falsitati, ut considerat Curt. in *loc. preallegato.* 3. HAR.

(f) *Testes sibi rotati.* Hæc communis videtur contra c. *relatum 11. de testam.* in illis verbis duobus legitimis testibus requisitis, id est, rogatis, per quem text. ita tenuit Lap. *alleg. 30.* Calt. *conf. 101. lib. 2.* Lud. Bolog. in *add. ad conf. 82.* Aman. sed recte Corn. *conf. 278. lib. 7.* & Benet. in *rep. c. Rainut. verbo. testam.* n. 61. vers. 2. respondet, animadivteretur, hæc verba ad invicem referenda, qui duos telles requirere, & examineare debet. GOYAN.

(g) In testamento ad pias causas mulier potest adhiberi.] Addo plures, + auctores ita sententias, Covar. in d. *relatum 11. n. 5. de test. Virg. in §. refert d. 3. Inst. de test. ordinatis. Villalob. in *thesaur. comm. op. in verb. mulier.* n. 244. Dec. in *l. feminis.* 2. n. 27. & seq. ff. de reg. jur. Farin. in *trat̄ de testib.* lib. 2. tit. 6. q. 59. n. 70. Mant. de conject. ult. volum. tit. 3. n. 5. Eman. Soarez in *thes. recept. sent. verb. mulieres.* n. 260. Joseph Maclar. *vol. 2. de processibus.* concil. 763. n. 10. Tiraq. d. *trat̄ de privil. pia causa.* grisea*